

Сёләшүню ёзегү — аскерчилеге, аланы юйюрлерине да болушлукъну кючлеюню онглары

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.
- Биогон сизни аллыгызъ-гъа чыгып сёләшген манга уллу намсыды. Ата журту-бузну кыорууларгъа кетген батырлары аналарыны, эгечлерини, юй бийчелерини, сабийлерини алларында баш урама. Жашларыбыз инсанлык борчларын бет жарыкылы толтурадыла. Аланы батырла этип сиз ёсдоргенсиз. Ата журтубуз ючюн жан бергенлени атлары бизни журеклерибизде ёмюрлеге сакъланырыкъдыла, - дегенди регионуну оноучусу.

Юлия Белехова уа Ата журтну кыоруулачуларыны юйюрлерини комитети къалай кыуралгъаныны, аны ёбюм-лери тамамлагъан ишни, жашауда бардырылган проектлени бла башламчылыкъланы юслеринден айтханды: комитет 2022 жылда СВО башланганга кыуралгъанды. Аны кыралны регионларында 89 ёбююму ишлейди-ле, Абхазияда да келечилери бардыла. Аны къауумуна 11

къайгырыулыкълар болгъанын сёзөрча этергеди. Аны бла бирге организациа фронтха жандауурлукъ жоюле да кыурайды. Юлия Белехова билдиргенича, аны ауурлугу 80 минг тоннадан озгъанды. Дагыда СВО-гъа къа-тышханланы юйюрлерини тилеклерин, сорууларын да сюзедиле. Организациа кыуралгъандан бери 600 минг тилек толтурулгъанды. Жигитлени юйюрлерине

мингге жууукъ адам киреди. Быллай форумла кыралны 28 регионунда кыуралгъандыла. Биригиюню баш борчу фронтда аскерчиле аланы жууукълары кеслери алларына къалмагъанларын, аланы аталары, аналары, юй бийчелери, сабийлери ючюн

юридический, психология, билим беруи, маданият эм башха жаны бла да этиледи болушлукълар. Бек магъаналысы уа юри-дический болушлукъду. Юлия Белехова билдиргенича, форумгъа келгенлени юристле бла тюбеширге онглары барды. Ол мурат

бла энчи мобилъ къауум кыуралгъанды. Сёз биогонлюкде тамаманланган программаланы юслеринден да баргъанды: «Кителъ Победы», «Наследие героев: взглядъ через времена» эм башхала. Комитетни КъМР-де ёбю-лююмо башчысы Алла Алимова аналары биригирге, бушуулары бла кеслери алларына къалмагъа чакъ-ыргъанды. Ол организациа регионда къаллай иш толтургъанын да билдиргенди.

АНГЫЛАТЫУЛА
Форумгъа юристле, психолог-ла, федерал органланы келечилери, ол санда налог, суд пристава, ёкюллени бла нотариусланы палаталарыны, башха органланы бла дин идараланы келечилери, къатышхандыла. Ала аскерчилени жууукъларыны соруу-ларына жууапла бергендиле, законланы ангылатхандыла,

фронтдан къайтханла психика, социал жаны бла чырма-улагъа тюбегенлерин айттып, болушлукъну амалларына юйретгендиле. Ушакъ баргъан кезиуде уа «Правмобиль» ишлегенди. Приёмну бардырган юрист-ле инсанланы сорууларына жууапла бергендиле. Комитетни юристи Иван Лозин билдиргенича, 60 билдириу берилгенди, аланы тамаман-лау гъа надзор органладан башлап, нотариуула, аскер комиссариат, башха органла да къошулгъандыла.

- Соруула кёп тюрлюе эдиле, аллай кёбюсю белгисиз тас болгъан аскерчилени излеу, тёлелени тергеу, сау-ула беруи бла байламлы болгъандыла, - дегенди Иван Лозин.

ТИКАЛАНЫ Фатима.
Суратла авторнудула.

Парламент

Жетишимлени, кемчиликлени да сюзгендиле

Кенгешни ача, Жамауат советни башчысы Бечелланы Илияс праволу къыралда инсанла юридический болушлукъну чырмауусу алыргъа эркин болгъанларын чертгенди. - Бу журокъ Россейни Конституциясында белгиленгенди. Къырал юридический бюро уа инсанланы бир-бир къауумларына болушлукъну хахъсыз береди, аны бла бирге жамауатны праволу билимин игилендиреди, - дегенди ол эмда жылдан-жылгъа бу жумушлагъа сурам ёсгенин айтханды.

Инсанлагъа юридический болуш-лукъ беруиуу законла бла жалчыты-уну юсюнден Парламентни Жамауат къоркъуусулукъ эм коррупциягъа къажуу комитетини башчысыны орун-басары Ахмед Есенкулов билдиргенди. Ол айтханыча, бу иш федерал эм регион законла бла белгиленеди, аланы арасында «Хакъсыз юридический болушлукъну юсюнден» закон бютюнда магъаналыды.

Федерал законда бу кырал себепликни алыргъа эркин къауумла жазылгъандыла - сакъатла, пенсиячы-ла, къолайсызла, ёксоз эм кыарар адамлары болмагъан сабийле. Алай, докладчы айтханыча, федерал тизме-ге регион къошакъла этгенди. Бюроу болушлукън хахъсыз репрессиягъа тюшюп, реабилитация этилгенле, Махтаулыкъну эм Уруну махтаулыкъну ордени бла саугаланганла, коңшлагерьледе жесирде тутулгъанла, ишчи борчун толтургъан кезиуде жан берген праволу нисамны сакълауу органны кыулукуусуну ююрюне, ДНР, ЛНР, Запорожж эм Херсон областыладан къахъынчыла.

Энтта жангычылыкълардан бири - хахъсыз болушлукъну «урушну сабийлери» да алалыкъдыла (1927 жылда 4 сентябрьден 1945 жылда 3 сентябрьге деги кезиуде тугъанла). «Закон быыйл февральда да торлен-дирилгенди. Хахъсыз юридический

КъМР-ни Парламентинде Жамауат советни кезиуде жууукъларында Къырал юридический бюруну ишинде жетишимле бла жарысула сюз-юлгендиле. Анга законла чыгарыуучу органны башчысыны орунбасары Жанатайланы Салим къатышханды.

болушлукъну ата-ана эркинликлери кыулырылып, аны жангырттыргъа сюй-генле алыргъа болушлукъду», - дегенди докладчы.

Къаллай болушлукъ бериледи дегенде, законланы ангылаттыргъа, тилек, заявление, дау, алача башха документлени хазырларгъа онг барды. Дагыда бюроу кыу-лукъчулары инсанни эркинликле-рин сюдде, кырал органлада

къорууларгъа болушлукъдула. Бюроу иши къалай кыуралгъаны-ны, кемчиликлени бла жарысуланы юслеринден аны башчысыны кыу-лукъну толтургъан Муаед Хабачиров билдиргенди. Биринчиден, ол кадрла бла жалчытыуну юсюнден айтханды. Аланы хазырлар мурат бла дайым да илму-практика конференцияла бардырыладыла. Къабарты-Малкъар кырал университет бла бирге бу

жаны бла окутуу кыуралгъанды. Хахъсыз юридический болушлукъну районлада алыргъа да жарайды, бю-гонлюкде хар муниципал кыурауыда ёбююле бардыла. Нальчикде ара бюрода ючеулен ишлейди.

Бюроу кыуралгъан кезиуден бери уа бу кырал себепликке сурам иги да ёсгенди. Аны эсте алып, инсанла къайтарып берип тургъан соруула ангылаттылып, буклетле хазырлан-гандыла. Дагыда праволу билим беруиуу чеклеринде окутуучула, студентле бла тюбешиле кыурала-дыла. «Алай бу иш кезиуде кезиуде бардырылады, кырал программала хазырланып, аны дайым да бардыр-масакъ, бу иш хайыргы болушкъ тюйюлдю», - дегенди докладчы.

Кемчиликлени юслеринден айт-а, Муаед Хабачиров айлыкны азлыгы-ны хатасындан бюрода ишлерге сюй-генле табылмалгъанларын чертгенди. Дагыда ишлерча жерле да жетиш-мейдиле. «Тилеги бла келгенле бла бир отууда отурабыз. Алай бла жашырын-лыкны сакъларгъа къыйынды», - деп белгилегенди докладчы.

Башха кемчилик, болушлукъ хахъ-сызды дегенликте, бир-бир жумушла ючюн ахча тёлерге тюшгени бла байламлыды. Сёзге, сюдге дауну бергенде, шагъатланы излегенде. «Ол а хахъсыз болушлукъну мурдо-руна келишмейди», - дегенди Муаед Хабачиров.

Докладланы сюзе, Жамауат советни келечилери бюруну ишини хайырлыгыны, законланы игилендируиу, Ёкюллени палатасы эм Юстиция министрствону регионда Управленийсы бла байламлыкъланы юслеринден айтханды.

Жыйылыу жууаплы органлагъа тийишли эсгертиуени къабыл кёрюу бла бошалгъанды.

ТОКЪЛАНЫ Фатима.

Оюм

«Жазыгъыз, миллетибизни къанатландырыгъыз!»

Газетни юсюнден оюмларын биз-ге окуучуларыбыз билдиргенле тургъанлары кыуандырады. Бизни бар ишибиз, багъалы адамларыбыз, сизни ючюндю, газетибиз да халкъны газетиди, аны бир бетиди, шартыды. Бу кюнде Тетууаны Хадисни жазылуу кампаниягъа чакъыруу сёзю интернет къауум-лада жайылгъандан сора, бизге Кырачай-Черкесден Лепшюкъланы Владимир да кесини журек сё-зюн жазып жибергенди. Журметли къарындашыбызны сёзю газетни беттеринде да туура этерге излеген-биз.

Сары-Тюзде ёсгенме. 1962 жылда мектепде жайгъы солуу кюнде, оночыллыкъ жашчыкъ, элде эки ай почтачы болуп ишлеген эдим. Элде Рая Петренко эм Рая Сергеева деп эки почталъон болуучу эди. Эли эки ёбюл, алай ишлей эдиле да, бири от-пускагъа кетсе, аны ишин да толтуруу тургъанма. Аламант заман! Ол кезиуде элибизде газет алмагъан юйюр хазна жоюк эди. Аны къой да, къарачай тилде чыкъгъан «Ленини Байрагъы» газетни бири къалмай хар арбазгъа келирча эте эдиле адамларыбыз! Окуучула, газетни алыргъа ашыгып, аллыма чыгып сакъланган чакъла да эсимдедиле.

Заман тюрленгенди, миллетибиз ол замандан бюгонлюкде билимди, устады, Алай, не медет! Тилибизни, адетибизни, намысыбызны унутхана, ишлерге талпынганла да кёп болду-ла. Ишлемеген тилемез дегенликни унутхана чыкъдыла. Да биз тилибизни, намысыбызны,

энчи кесилигизни унутсакъ, сора БИЗ КИМ БОЛУШКЪБУЗ, КЪАЛЛАЙЛА БОЛУШКЪБУЗ?

Ол себепден кесин миллет адамгъа санаган кесибизни аны тилибизде, къарачай-малкъар тилде чыкъгъан газетлени, журналланы, китапланы алыргъа борчлуду.

Газетчилерибизден, устазларыбыз-дан, жазыучуларыбыздан, журч-ларыбыздан бир тилеригин бар эди. Сиз миллетибизни чырагысыз, сизни сёзюсюдю халкъыбызны бирлеш-дирик, тюз жолда журюталлыкъл, ариу тилибизни, адетибизни, намысыбызны сакълатырыкъ. Хар жаз-гъаныгъыз, айтханыгъыз, журыгъыз, назмугъуз, хапарыгъыз сейир болсун, миллетни журюгун кыуандырысын, жаш тёлю тюз жолла бла барырга этсин, билимге, бирликке, сыйгъа-намысх талпынып жашаргъа юйретсин. Барыбыз да бирлешип, ол жолну тутсакъ, тилибиз, адетибиз, намысыбыз, маданиятыбыз сакъланырла.

Алай бла халкъыбыз насыплы болур, нек дегенде жалада ёз тили, ёз намысы, мениги сакъланган адамла боладыла миллет. Журметли къарачай-малкъар тилде жазгъан къарындашларым, эгечле-рим, тюзюн жазыгъыз, халкъыбызны къанатландырыгъыз. Басмаланган затланы биз да оластагъатда, хар заман-да, чабышып алганлай турурбуз. Сау болугъуз, кыуанчларыгъыз кёп болсун, окуучуларыгъыз андан да кёп! Эсен тюбешейик!

Жыйылыу

Наркотиклеге къажуу кюрешни тохтатмазгъа

КъМР-ни Башчысы Казбек Коков Наркоти-клеге къажуу кырал комитетни жыйылыуна видео амал бла къатыш-ханды.
Кенгешни Россей Феде-рацияны ич ишле министри Владимир Колокольцев бар-дыргъанды. Анда Россейни Аманлыкъланы терслик-лерине жолукъдуруу жаны бла федерал службасыны

(ФСИН-ни) учрежденила-рыны саулыкъ сакълауу регионлада ёбююмлери бла бир бирге билдириуле эти-ну игилендируиу амалла-ры сюзюлгендиле. Дагыда Россей Федерацияны Къор-къуусулукъ Советини Нар-котиклеге къажуу кюрешни стратегиясына жуораланган кенгешинде берилген буй-рукълары къалай толтурул-гъанларына къаралгъанды.

Буйрукъла кёп тюрлююле - право мурдорну тюзетмуден башлап, наркологияда жан-гы мадарланы синдириуге деги да. Андан сора да, жыйылыу-да къыралда былтыр нарко-тикле бла байламлы халны тинтиюню эселлери сюзюл-гендиле, деп билдириледи КъМР-ни Башчысыны МАХ-да энчи каналында.

Пресс-конференция

Отлукъ жетерча болушгъуна ышандыргъанды

Бензинни багъасы бу кюнде терк-терк кётюрлююп тебирегенин, аны къой, бир-бир станциялада ол табылмай башлагъанын окуяна автомашинасы болган ким да эсмей къалмагъанды. Отлукъ болмагъан АЗС-леде сорсанг, аны сылтауну шарт ангылаталмайды-ла, кёбюсюнде «таусуугъанды» деп къоядыла. Бир-бир регионладан хапарла да сагъай-тадыла. Ол бары да не бла байламлы болгъаныны, мындан ары не зат сакъларга тоше-ригини юсюнден КъМР-ни промшленность, энергетика эм сатыу-алуу министри Шамиль Ахубеков бу кюнде ЦУР-да этген пресс-конференцияда айтханды.

Багъала

Водительлени баш соруулары - багъала бла не болушкыду? Ачыкъ айтханда, бир-бир АЗС-леде ала, нек эсе да, терк ёсюп башлагъанды-ла. Шамиль Асланбиевич аны сылтауну былай ангылатханды: «Ахыр айны ичинде багъаланы 8-10 процентте кётюрюлгенлери кертиди. Ол алай нек болгъанды? Эм биринчиден, отлукъ чыгъаргъан талай завод профилактикагъа жабылгъандыла. Бир-бирлерине уа чабыу-улукъ этилгени ючюн ишлеринде чурумла чыкъгъандыла».

Болсада, министр айтханыча, «больницада орта температурагъа» къараргъа керекмейди. Сёз ючюн, «Роснефть» бла «Лукойл» компа-ниялада ала 3-4 процентте кётюрюлгендиле, узакъ болжаллы келишимле этилгенлери эмда жалчытыу тынгылы болгъаны себепли. Башха-ланы юслеринден айтханда уа, кертиди, 10 про-цент окуяна къошхана бардыла - ол рынокда болумну туура этеди.

Гузалаыкъ - къытылыкъланы сылтауу

Болмагъана уллу къытылыкъларды дегенин министр семиртилгенге санагъанды. «АЗС-ле бензин бла жалчытынадыла, алада, нефте-базалада да отлукъ барды. Жалада бир-бир станциялада 95-чи бензин жоюкду», - дегенди ол.

- Багъала артыкъ кётюрюлмеген неда тюрлен-меген АЗС-леде анга сурам бек ёсгенди, - деп ангылатханды министр. - Адамла уа, аны кёрюп, къазуауу этип алып башлагъандыла. Жалчытыу а ызындан жеталмагъаны ючюн энди къытылыкъларды.

- Ол болум тюзелир ючюн, бензин ташыуу терклендирирге керек болгъанын айттып, тий-ишли мадарла этилгенлерине ышандыргъан-ды. «Бизни республикагъа бензин асламы-сында темир жол бла келеди. Министерствону специалистлери хар вагон къалайда болгъанын кёз туурада тутайдыла, чырмауу чыкъмай жетер-ча мадар этедиле. Аны себепли жууукъ кезиуде КъМР-ге жалада бир федерал компаниядан 20 вагон отлукъ келиди. Экинчиси да 2500 тонна жетдириди. Аны бла болум игилени-риди», - дегенди.

Энчи службала уа, ол санда терк медицина болушлукълар берген слагъа, полиция, отлукъ бла толуусулай жалчытынадыла деп къошханды.

Тынгылыкъларгъа - энчи эс

Отлукъну качествосуну юсюнден да сагъ-ынылгъанды пресс-конференцияда. Ша-миль Ахубеков билдиргенича, Росстандар-т бу рынокда тинтиуени дайым бардырады. Былтыр алай отууу 15 процентинде бу-зукълукъла табылгъандыла. Алай бурунгу

жылда уа аланы саны эки кереге кёп эди. - Ол отлукъ кыуаган станциялада оборудо-вание игден иги бола баргъанын кёргозтеди, - дегенди министр. - Алай уллу кёллюк этилмез ючюн, тинтиуле быйыл да бардырыл-лыкъларды.

Кёп болмай РФ-ни Правительствосу отлукъ заводлагъа «Евро-5» стандартны орунуна «Евро-3» тюрлюсюн чыгъарып башларгъа эр-кинлик бергенди. Аны бла байламлы да соруула чыгъадыла. Шамиль Ахубеков билдиргенге кёре, аллай бензин бизни республикагъа энта да жетмегенди. «Болум тюзелир да, осларыкъ отлукъ бизге келмез, деп ышанабыз. Алай шендю сатылгъаны уа алгынныгъи бийик стан-дарта келишеди», - деп ышандыргъанды ол.

Отлукъну сатыуу бла КъМР-де эки федерал сетъ эмда төрт регион биритиуу корешедиле. Алада 175 станция барды - ала сурамны толу-сунлай жалчытадыла. Болсада республиканы властылары сетевой компанияланы дурус кё-редиле, отлукъ бла жалчытыула, багъалагъа, качествогъа да ала бегирек къайгырадыла, дейдиле.

Сабырлыкълар керекди

Ушакъны ахырында Шамиль Асланбиевич шендю жайылган ёторюк, къауыла къозгъа-рыкъ хапарлагъа ийанмазгъа чакъыргъанды. - Биз барыбыз да ангылаттыкълар: АЗС-леге къазуауу этип чабышыу отлукъ бла байламлы болумну осал жанына тартады. Республиканы башчылары анга кюн сайын кёз-кыулакълар болуп турдыла. КъМР-ге бензин келеди, ол жетерча болушкыду. Аны ючюн чакъырама ашыкъмагъа эмда гузаба этмезге. Кыстырыкъ этерге кереклиси жоюкду», - дегенди ахырында ми-нистр.

УЛБАШЛАНЫ Мурат.

Тирлик

Къабарты-Малкъарга урлукъ себиу бошалгъанды

Толу болгъан шартлагъа кёре, бюгонлюкге жаз-лыкълар урлукъла 214 минг гектаргъа салынгандыла, ол кёрюмдю, озгъан жыл бла тенгешилгенде, кёп къалмай тенгиди, деп бил-дириледи КъМР-ни Башчы-сыны МАХ-да каналында.

Салынган тирликни ас-ламысы урлукълукълар на-ртыхдо, ол 130 гектарны алады. Къалгъаны чёплеу, тахта кёгетле, мал аш би-тимле эмда картоф. Саулай алып айтханда, сабанлагъа тюшген урлукъланы тюрлю-люклери озгъан жылладан

хазна тюрленмегендиле. Бюгонлюкде сабанчы-ла жазлыкълар битимле бла заранлы кзуурлагъа, хан-слагъа эм ауурулагъа къа-жуу ишлени бардырадыла, деп айттыла билдириуде.

Кесибизни жалчытабыз, тышына да жиберибиз

Быйыл жаз башында Къабарты-Малкъарны мюлкле-ринде 910 гектар чакълы бирде терк айныгъан жемииш эм наныйк терекле орнатылгъандыла. Ол жылны ичин-де тамамларыгъа керек планны экиден бириди, деп билдириледи КъМР-ни Эл мюлк министрствосундан.

Саулай алып айтханда, бю-гонлюкде республика терек багъачылыкълар бла беш алы регионуну санына киреди. Бусагъатда ала 29,8 мингден аслам гектарны тутайдыла. Аны асламысы неда 23 минг гектары терк айныгъан тюр-люлерине жетеди. Мюлклек, алма, кертме, эрик, шаптал эм башха жемииш терекледен сора да, наныйкны эм жилек-ни да аслам саладыла.

Арт жыллада республи-ка, жемиишле, тахта кёгетле бла да кесин жалчытхандан сора да, бирси регионлагъа да жиберип, импортну алы-шындырууу борчун жети-шимли толтурады. Бизни амалларыбыз Россейни кёп регионларында белгилениледи. Сёз ючюн, кыралны рыно-гунда хар алтынчы жемииш республикада ёсдюрюлгенин таукел айттырады.

Мындан арасында да бах-чаланы санына къошула бар-лыкълар, алай эсе уа, тирлик да ёсерикиди, аш-азыкъ эм жарашдыруучу ёбююмну айныууна да ахшы къошум-чулыкълар болушкыду. Бир-бир предприятиялада иш тохта-суз бардырылгъа амал кыу-ралгъанды - терк орнатхан, тирлик жыйган эм аны жа-рашдырган. Цехледе кыш кезиуде да жемиишлени ул-лулукъларына кёре айыра-дыла, жартысы уа сокла бла чипсыле чыгъарыуда хайыр-ланылады.

Терек бахчаланы санына къошула баргъаны бла тий-ишли инфраструктураны да айнытырга тюшеди. Сёз ючюн, алгынны шпалерле, буздан кыоруулагъан аула, пластик орунла эм терек-чикле алыр ючюн, тышына барырга керек эди, энди уа

сагъынылган затла кесибиз-де чыгъарыладыла.

Жылдан-жылгъа алмала сакъланган жерлени кенер-тирге тюшеди. Алада хар сорт-ха энчи хауа болум кыурадыла. Алай болса, кёгетле, товар сы-фатарланы, витаминлерин да тас этмей, бир жылдан артыкъ сакъланадыла. Бусагъатда кёгетле сакъланган жерлеге бир жолгъа 330 минг тонна сыйынады. Болсада 2030 жыл-гъа аны 700 минг тоннагъа жетдириу мадар этилдики.

Питомник терек багъачы-лыкълар эм магъаналы ёбю-люледен бирине санадыла. Бусагъатда эм уллу питомни-кледен биринде 2 миллион бла 800 минг терекчик ёсдю-рюледиле. Аланы 1,5 миллиону Воронеж, Белгород, Крас-нодар, Ростов, Волгоград, Шимал Осетия, Ингуштия, Дагъыстан, Чечен эм башха регионлагъа сатылады. Келир заманы юсюнден айтханда, 2030 жылгъа аланы санын 3 миллионгъа жетдирирча мадар этилдики.

МАГОМЕТЛАНЫ Сулейман.

Жамауат биригиуледе

Ана тилде жазганлагъа эс буруллукуду

Бу кюнледе Къабарты-Малкъарны Жазычула союзунда правленни келечилерини кезиулю жыйлыулары болганды. Анга республиканы маданият министри Мухадин Кумахов да къатышханды. Анда бир неча соруугъа къаралганды. Биринчи сорууда сёз Россейде жашаган халкълагъа билеклик этиуно программасына кере басмаланган антологияны чыкъганын белгилеуно юсюнден барганды. Ары бизни миллет жазычуларыбызны асламысыны чыгармалары киргени ёхтемленирча ишди. Мухадин Лялюшевич черттенге кере, аны жамауат бла шагырей этиуно тынгылы ётдюрге керекди. Аллай ишлеге деп, бир неча жылы ичинде Атажурин атлы Маданият эм солуу паркъда энчи мекам – «Вертикаль» атлы адабият салон ишлеп келеди.

Жыйлыуда энчи эс бёлюнген сорууладан бири миллет тилдеде жазган авторлагъа болушлукъ этиуно юсюнден болганды. Ары китап басмау, аны окуучулагъа жетдируу дегенча жазычулары кыйгы

этирген шартла киргендиле. Ол жумуш бла байламлы республикада уллу китап ярмарка курааргъа деп белгиленгенди. Анга битеу да муниципал районла, маданият ишчиле, поэзиялы, прозаны сюйгенле да къатышчы

гъа керекдиле, дегенди министр. Болушлукъ дегенде уа, ол жаш авторлагъа бютюн бек керек болганы кертиди. Аны энчилеп айтхандыла правленни келечилери. Аны бла бирге республикада белгилеу жазычулагъа аталган митинглене, эсгеруу акциялары бардырууно заманын, жерин да сюгендиле. Ала белгилегенге кере, аллай ишлени бир белгиленген халда, бир регламент бла бардырырга тийишлиди.

Дагыда жыйлыуда грант алыргъа болушлукъ проектлени, «тёгерек столланы», башха тюбешилени, энчи эс буруллуку ишлени юсеринден айтылганды. Мухадин Кумахов жазычулары кыйгы этдирген затла бла бай-

ламлы правленни келечилери белгилеген проект ишлеге ыразы болганын, Жазычула союзуну правленни адамлары керти профессионаллача ишлегенлерине къуанганын, алагъа ышанганын, аны жанындан ала не заманда да билеклик табарыкларын да айтханды.

Къабарты-Малкъарны Жазычула союзуну правленни председатели Байтууганлы Исмайл Мухадин Кумаховча, аны бла бирге битеу да Маданият министрствого жазычула бла байламлы ишлеге эс бурганлары, миллет жазычулары ишлерин кенг жаргъа болушханлары ючюн ыразылыгын билдиргенди.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

Юйретуу

Табийгъатны сакълауно юсюнден айтхандыла

Т.К. Мальбахов атлы къырал миллет китапхананы республикагъа, хар бир адамгъа да магъанасы уллуду. Аны миллет эм краевед бёлюмюнде тохтамай торлю-торлю ишле этгенлерин, аланы юслери бла ёсе келген тёллюю къыралыбызны, халкъыбызны сюегре юйретелери белгиледи. Ол жаны бла алада кеп торлю программала, проектле ишлейдиле. Аллай ишлени ала, китапхананы мекамны къабыргалары бла чекленмей, эл-элдеде, жер-жердеде да бардырадыла.

хапар айтханды Лейля. Айхай да, табийгъатда кете барган затланы эсге алып, алагъа сакъ болургъа керекгин, хар тамата адам угъай да, сабий да билерге керекди. Лагерде кеслерине бакъдыргъан эм солугъан сабийле Къабарты-Малкъарны Кый-

зыл китабыны хар бетинде болганнга сейирсинип къарагандыла. Сёз ючюн, китапны къара бетлери къачан эсе да жашагъан, заман бара-баргъанда ёлюп, жокъ болуп къалган жаныуарлагъа, къанатлылагъа, битимлеге аталадыла. Анга кере, къызыл бетлери – тас болуп кетерге болушлукъ, бек сакъ болургъа керекли жаныуарланы, къанатлылары, битимле-

ни, сары бетлери уа – аладан кюнден-кюнге санлары азия барганын эсгертедиле. Дагыда сабийле бююнледе бизни табийгъатыбызда аз тюбеген жаныуарлары, ёсюмлени билгендиле, аланы арталыда жокъ болуудан къалай бла къутхарырга болуугуно юсюнден оюмлагъа тынгылагандыла, кеслери да айтхандыла ол затланы юслеринден акылыларын. Аланы араларында суусар, къундузла, буула, сайгакъла, доммайла дегенча, бир къауум жаныуарла бардыла. Китапханачыла берген дерс табийгъатны къоруулау жаны бла, жаныуарла эмда къанатлыла кеслерин къалай жюрютгенлерини юсюнден да билим алыргъа болушханы сёзюсю. Уа тюбешиле сабийле табийгъатны таскаларын иги кесегин ачхандыла.

Алай жашауда мал кютген, сабан сюртен, журт ишлеген, къысха айтханда, къара ишни бардыргъанла да кёлдюле. Ала, кеслерине махтау излемей, ишлерин тынч, сабыр бардырып, кюн сайын жаныбыз бла ётедиле, салам бередила, бююругъан жумушларын айыпсыз тындырадыла. Османланы Батталны жашы Илияс ма аллайладанды. Биююнлюкде ол солудуады.

Ол 1932 жылда Лашкутада тууганды. Паспортунда жазылганы алайды. Кеси уа андан да эки жылгъа таматама, дейди. Школда бир класс окугъанды. Андан сора 1943 жылда колхозгъа ишге киргенди. Къартлыкланы Жумара бла жер сюргенди. Илияс ёгюзлене башларындан тартып, ала сабан агъачдан тутуп, колхоз сабанланы, иели бахчаланы да сюргендиле. Кёчгюнчюлюкно кезиулене да Къыргызстанны Ново-Покровка элине тюшеди. Анда, ара мулкде механизаторлагъа къошулуп, комбайнда, тракторда да ишлегенди. Жер сюргенди, мирзеу ёсдюргенди.

Анда бал туз чюндюр ёсдюрюге уллу эс буре эдиле: «Танг жарыгъынчы, сабанлагъа чыгып, кече ортасына дери ишлеп, юйге келсек, асыры арыгъандан, ушхууру окуна эталмай, тёшегибизге кюнден-бүтдан жетип, башыбыз жастыкъгъа жетгинчи жукълай эдик. Экинчи кюн а жандыран – тюз алай!», - деп эсгереди ол кюнлени Осман улу.

Техника бузулса уа, аны экинчи кюннге хазыр этер ючюн, иеси къатындан кетмегенди. Колхозда кеп таулу ишлей эди. Ала болгандыла аны тутуругу. Къуру къара

КЕРТИЛАНЫ Сакинат.

Тау эл

Иги сёз тюз жолну кёрюзтюр

Былым элни сабий садын быйыл 10 сабий бошагандыла. Аланы мектепге ашыруу а мында энчи халда ётгенди. Энчилиги недеди десе, юйретуочюле битеу байрам программаны ёз тилибизде къурап бардыргандыла. Аны ючюн ала энчи ыспасха бла махтаугъа тийишлидиле. Барыбыз да билгенликден, шёндю ана тилибиз сабийлени, абаданланы да иги кесеге къыйналып сёлешедиле. Бу сабий саддан бизге видеороликлени ийгерлеринде уа, кёзюмо айралмай къарагъанма. Юйретуочюле Толгурладан Фатима, Жаннет, Камилла, Ёлмезланы Танзиля, музыка ишчи Хаджиланы Марина, методист Атаккуланы Жамилла къызычкъланы бла жашчыкъланы бу эслеринде кёпге сакъланырыкъ кюннге аламан эм бай малкъар тилибизде хазырлагандыла. Кертисин айтханда, сабий садда тилибизге былай уллу магъана берилген биринчи кере кереме. Башхала да быладан ахшы юлюгъу алырла деп, ийнаныргъым келеди.

Алайды да, байрам а хар сабийни энчи сахнагъа чакъыруудан башланганды. Юйретуочюле, аланы хар бирини къылыгъын бла халин эсге ала, назму тизгинле къурап, жыйылгандыла алларына алай чакъыр-гандыла. Ала тутхан ишлерин, сабийлени да бек сюйгенлерини белгисиди ол деп, мен алай къарайма.

Ары келген ата-аналаны, ынналаны бла аппаланы алларында уа алгъыш сёз бла сабий садха кеп заманын башчылыкъ этип келген Афашокъла-

ны Зита сёлешгенди. - Сизни атыгъыз «Жулдузукъла» болганды. Биююнлюкде сиз ол атха тийишли болганыгъызны кёрюзгенсиз. Ата-аналарыгъыз бизге сизни гитчечиклей алып келген эдиле. Биююн а сиз хар биригиз бла да ёхтемленирча къызычкыла бла жашчыкыла болганысыз. Школда да ахшы белгилеу алып, жетишимле болдурукъларыгъызгъа ийнанама. Ахшы жолгъа барыгъыз! – дегенди Зита Магомедовна.

Ызы бла уа сабийле бла юйретуочюле къонакъ-

лагъа деп хазырлагъан концерт программаларын кёрюзгендиле. Ана тиллерине уста болгандылары а «Иги сёз» деген жырны айтыулары бла ачыкълагандыла. Ызы бла уа – назму тизгинле, миллет теспеуле, жырла, сахна оюн... Была барысы да келгенлени кёллери кётюрюге, байрам халны кючлеуге уллу севге болгандыла. Ынна туудугун эрттенликде школгъа къалай ашырганы юсюнден сахна оюн бла уа юйретуочю Ёлмезланы Танзиля къарауулары кюлдюрюп,

ТАППАСХАНАНЫ Аминат.

Маданият юйде эсгеруу

22 июньда, Эсде тутууну эмда бушууну кюнюнде, Элбрус районну Былым элини Маданият юйюнде Уллу Ата журт уруш башланганы 85 жыл болганына аталып жыйлыу къураганды. Ары абаданла, сабийле да келгендиле. Анда уруш юсюнден документли кинолагъа къарагандыла. Алагъа къарай, жаш тёлю ол къыйын заманлада халкъ къаллай уллу къыйынлыкъ сынагъанын анылагъандыла. Андан сора адамла, Уллу Ата журт урушну кезиуинде къазауатха кетгенлеге аталган элдеги эсгермени къатына келип, бир минут сёлешмей, сюелип тургандыла.

ЛЕЙЛУН улу Х.

Партия жашау

Съездини келечилери белгиленигендиле

«Единая Россияны» XXIII съездине Къабарты-Малкъардан кимле къатышырыкълары партияны регион бёлюмюно XXXVIII конференциясында белгилеу болганды.

Жыйлыуно регион бёлюмюно таматасыны биринчи орунбасары, КъМР-ни Башчысыны Администрациясыны таматасы Мухамед Кодзоков бардырганды. Къысха билдириу бла партияны регион туруруучу комитетини башчысы Дмитрий Парафетов сёлешгенди. Ол айтханга кере, хар регион

съездег тогуз келечини сайларгъа эркинди.

Партияны биринчи эмда жержерли бёлюмлери кёрюзтген шартланы сюзюп, конференци-

Марцуль, Ахмед Тлеужев, дагыда Адихоуну бла Аргуданны башчылары Руслан Макушев бла Ахмат Суншев киредиле. Конференция «Единая Россия»

ТИКАЛАНЫ Фатима хазырлаганды.

Абаданла

Урунуу тамыры – берекет

«Заман» газетибизни бетлеринде юбилейлери болган артистлени, жазычулары, къырал къуллукъчулары юслеринден билдире турабыз. Газет окуучуларыбызны алагъа сейирлери уллуду. Халкъ аллында жюрген инсанланы юслеринден билдире сюеди.

Алай жашауда мал кютген, сабан сюртен, журт ишлеген, къысха айтханда, къара ишни бардыргъанла да кёлдюле. Ала, кеслерине махтау излемей, ишлерин тынч, сабыр бардырып, кюн сайын жаныбыз бла ётедиле, салам бередила, бююругъан жумушларын айыпсыз тындырадыла. Османланы Батталны жашы Илияс ма аллайладанды. Биююнлюкде ол солудуады.

Ол 1932 жылда Лашкутада тууганды. Паспортунда жазылганы алайды. Кеси уа андан да эки жылгъа таматама, дейди. Школда бир класс окугъанды. Андан сора 1943 жылда колхозгъа ишге киргенди. Къартлыкланы Жумара бла жер сюргенди. Илияс ёгюзлене башларындан тартып, ала сабан агъачдан тутуп, колхоз сабанланы, иели бахчаланы да сюргендиле.

Кёчгюнчюлюкно кезиулене да Къыргызстанны Ново-Покровка элине тюшеди. Анда, ара мулкде механизаторлагъа къошулуп, комбайнда, тракторда да ишлегенди. Жер сюргенди, мирзеу ёсдюргенди. Анда бал туз чюндюр ёсдюрюге уллу эс буре эдиле: «Танг жарыгъынчы, сабанлагъа чыгып, кече ортасына дери ишлеп, юйге келсек, асыры арыгъандан, ушхууру окуна эталмай, тёшегибизге кюнден-бүтдан жетип, башыбыз жастыкъгъа жетгинчи жукълай эдик. Экинчи кюн а жандыран – тюз алай!», - деп эсгереди ол кюнлени Осман улу.

Техника бузулса уа, аны экинчи кюннге хазыр этер ючюн, иеси къатындан кетмегенди. Колхозда кеп таулу ишлей эди. Ала болгандыла аны тутуругу. Къуру къара

ишде угъай, къуллукъда урунганла да бар эдиле. Сёз ючюн, Мурачаланы Аубекир бригадир эди. Жаппуланы Зулкарний а - баш бухгалтер. Биринчи, Азиядан къайтхандан сора, Былымда совхозну башчысы болуп ишлеп турганды.

Кёчгюнчюлюкно ал жылларында терк ызыбызгъа къайтырыкъбыз, деген хапарла жайылып, адамла алай сунуп да тургандыла. Къауум жылдан сора уа, тынголуп, юй-журт ишлеп, жуукъ-ахлу болган жерге жыйыша тебирегендиле. Османлары да 1955 жылда Къыргызстандан Къазахстанга Меркеге «Красный Восток» колхозгъа кёчюп келди. Анда Илиясны анысыны къарындашы Непеланы Локъман жашай эди.

Илияс бир кезиуде «Чуйстройтрест» къурулуш организацияда ишлеп турады. Андан сора тамата къарындашы Омар бла колхозда

къойла кютгенди. Аланы сюрюулеринде 600 ууакъ аякты бар эди. Хар жюзюнден 100-120 къо-зу алып тургандыла. Урунууда болдургъан ахшы кёрюмдюлери ючюн къарындашла кеп кере саугъалангандыла. Биринчи жыл Илиясха 18 кый да берген эдиле. Омар а «Знак Почёта» орденнге тийишли болады.

Къарындашла къойлада ишлей турадыла да, юч жылда а Омарны сюет-товар фермагъа тамата этип кечюредиле. Ол а Илиясны да биргесине алады эм малланы бакъган бёлюмге салады. «Анда аллай тууарла бар эдиле, тоннагъа жуукъ ауурукълары болгандыла. Бек къарыузуларын алсанг окуна, 400 килограммдан аз болмай эдиле», - деп эсгереди Осман улу фермада ишлеген жыллары. Анда уа ол 36 жыл урунганды. Мардасына кере малгъа аш-суу бергенди. Турган жерлерин къургакълай тутханды. Алай иги къаралганыны хайырындан, малла аллайла болгандыла.

Адамны аз торлю сылтауу болуады. Халкъ журтуна къайтханда, Илияс къызыуунда келамды. Бир кюн къалады дегенлей, анга Къазахстанда бир аз мычыргъа тюшюди. Бир аз дегенде да, 1990 жылгъа дери. Ол кезиуде къыралда торлениуле башландыла. Илияс да юйоруу бла Элбрус элге кёчюп келди. Юй-журт къайгысын тамамлагъандан сора, «Приэльбурсье» миллет паркъа ишге киреди. Андан арысында анда къалауулукъну тындырып турганды, пенсиягъа да андан кетгенди.

Биююнлюкде да 96 жылы болган Османланы Илияс жашы, къызы, келини, туудукълары бла Элбрус элде жашайды.

ОСМАНЛАНЫ Хыйса.

Хазнабыз

Магъаналарын тас этмезлик нарм сёзле

Нарт сёзле кеп ёмюрлени халкъыбыздан айырылмай, аны жол нёгерин болуп келедиле. Жашаууну къыйын, иги кезиулеринде да ол акъыл сёзлерини тас этмегенди. Ала биююнлюкде да магъаналарын тас этмегенди. Ала унутулмазларына бизни жарыкъландыруучуларыбыз, аллимрибиз да уллу къыйын салгандыла. Холаланы Зубейирни жашы Азрет да нарт сёзлерибизни жыйышдыруу бла кюрошкенди, энчи китап да чыгарганды. Сизни аны «Малкъар нарт сёзле» китабында басмаланган акъыл сёзлени бир къаууму бла шагырей этерге сюебиз:

Агъачны башын кессенг, тюбю къалыр, экеуленден бири ёлсе, бири къалыр, жангъы адам ёлсе уа, кими къалыр? Агъачны къыйынлысы тирменнге канкуррак (къакъгыч) болур. Адамны адамлыгы ёлмей бла кетмей билинмез. Адам болгъан къыйын туююлдю, адамлыгын сакълагъан къыйынды. Адам болушлукъ жети жылда баш болур, болмазлыгъа кырыкъ жылда да жаш болур. Адамла барысы да тогуз айны баласыдыла. Адам умут бла жашайды. Адамны адамлыгы ашда угъай, ишде билинеди. Адамгъа табынма, аманнга жалырма. Адамланы акъыллары бир кибик болсала, базар болмаз эди. Адамлыкъ ишде билинир. Адамны жаны – топуракъ, терекни жаны – чапыракъ. Адамны осал төнгле бузадыла. Адамны ташада сёкме, туурада махтама. Ажал соруп келмез, келсе, къайтып кетмез. Ажаллыгъа окъсуз ушкоч атылыр. Ажашханны ызындагъы кёреди, жангылганын жанындагы биледи. Аз ачы да кеп татпыны бузады. Аз ашдан бла кеп сёзден кыйымат болмаз. Аз берген – жюрекден, кеп берген – байлыкъдан. Аз берген – къоралдан, кеп берген – жандан. Аз сёлешген къыйгысыз турур. Азыкъ аз болса, нёгер харам болур. Айыпны жашагъандан эсе, отда кюйген игиди. Айыпсыз тенг излеген тенгсиз къалыр.

Айыпны суу бла жууламзаса. Айны орунуна кюн чыкымаз. Айны кыюл аяз бла жапмазса. Азыгы аз алгъа къабар, аты аман алгъа чабар. Азыкылы аз арымаз, къатыны аман жарыма. Айраннга ачы деме, гыржыннга къуру деме. Айранни берсенг, челегин да къызгъанма. Айран ичген къулууду, жугусун жалагъан тутууду. Айран тёлпöse, жугусуу къалыр. Арпа, булда ашды, алтын, кюмош а ташды. Арпа жетсе, багъалыды оракъ. Ач бёрюге мекам жокъ. Ач да бол, токъ да бол, намысынга бек бол. Ач келгени туйдуру, кеч келгени кюндур. Ач къалгандан кеч къалган къойлай. Ач къарыным, тынч къулагым. Ач тоймам, дейди, тойгъан а болмам, дейди. Ач уют къоймаз. Ачны эсинде аш. Ач эснер, токъ кекирир. Ачлыкъ отха секиртир. Ачлыкъда тары да татлы. Ачлыкъ элле къыдыртыр. Ашын ашагъанынгы башын да сыйла. Аш берме да, къаш бер. Ашда – бёрю, ишде – ёлю. Аш кетер да, бет къалыр. Ашда уялгъан – мухар, ишде уялгъан – хомух. Аш хазыр болса, иш харам болур. Ашагъаннга – аш, ашамагъаннга – таш. Аш сайлагъаннга – чий гыржын. Ашатыргъа иш ахшы, ишлетирге аш ахшы. Ашлыкыны арба юйге келтирир, чана базаргъа элтир. Ашлыкъ – бюртюкден, жюн – тюкден. Асхат ашлыкъ сата, юйдегиси ачдан къата. Бал ашаргъа сюе эсенг, чибин ургъаннга тёз. Чибин тутхан бармагъын жалау. Бал чибинни ургъаны ачы, балы татлы. Бозаны арты дауур болур. Бозанг болмагъан жерге къалагъынгы сукъма. Гыржын – тепсини таматасы. Тойгъан антын унутур. Тойгъан жерге жети къыат.

Къайгырыу

Ёсюп келген тёлнюю аманлыкълардан къорууларгъа алланып

Солу кезиуде сабийлени къоркъуу-сузукъларын жалчытыуа аталган жыйлыулауа юч жоуден аслам ата бла ана къатышхандыла. Аллай тюбешиледен бири Тырныаузда Къулийланы Къайсын атлы Маданият юйде да бардырылганды. Анга районну башчысы Отарланы Мухтар, право

низамны сакълаучула, наркологла да къатышхандыла. Аны башлай, Отарланы Мухтар сабийлени бла жаш адамланы законлукъгъа, низамлыкъгъа, жамауат жорукъларгъа, Ата журтну сюерге юйретуноу магъанасы уллу болгъанын чертгенди. Акъылбалыкъ болмагъанланы аманлыкълардан сакълауагъа энци эс бурургъа кереклисин да эсертгенди. Тюбешу ачыкъ ушакъ халда баргъанды. Полициячыла шёндюю

заманны къоркъууларын анылатхандыла эмда тапсыз болумгъа тюшмез ючюн, жаш адам кесин къалай жюрютюрге кереклисин билдиргенди. Право низамны сакълаучула сабий нёгерлерин сайлауагъа жууаплы кёзден къараргъа, солу кезинде ётюрююно юсюнден иги сагъшыл этерге кереклисин эсге салгъандыла. «Социал сетъледе ким бла ушакъла бардырғанларын кёлпе билмейдиле, анга сансыздыла. Алай хата андан

ТИКАЛАНЫ Фатима хазырлагъанды.

Жай солуу

Сейирлик дерсле эм шүёхла

Жай солуу кюнде – жангы шүёхланы, кёп жангычылыкъланы, сейирлик дерслени заманы. Аны Черек районну Сабий эмда жаш тёлню чыгъармачылыкъны айнытыну арасында тургъан жашчыкълар къызчыкълар да сынагъандыла. Аланы хар кюнлери да бир бирге ушамайдыла: сейирлик шартла, чыгъармачылыкъ, адеп-къылыкъгъа юйрениу бла байдыла. Мында сабийлени бош ётюрден заманлары

болмайды. Ала ойнагъан халда математиканы жашырынлыкъларына, инглиз тилге, тигиу этерге, гимнастикагъа да юйрендиле. Жомакъланы окъуу а кесин, тегерекдегилени бютюн иги аныларгъа болушадыла. Дагъыда хауада жарыкъ оюнла, жолочулукъла, къюкю, бир бирлери бла ушакъла бардыруу эмда кёп башха сейирлик затла къуралдыла.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

Бош заманыбызда бир сатха юйренибиз.

Мороженоени бек сыйлоп ашайбыз.

Шагъырейлендириу

Терек бахчачылыкъны энчиликлерин ачыкълагъандыла

Къабарты-Малкъар къырал аграр университетде «Эллини школу» деген билим беруу проект андан ары бардырылады. Аны чеклеринде терек бахчачылыкъ, эт эм сютлю малчылыкъ жаны бла билим бередила. Кёп болмай а окъуучула, вузну талай келечиси бла бирге Тау эмда тау эткезде терек бахчачылыкъны Шимал-Кавказ илму-излем институтунда болгъандыла. Анда илму ишлени эмда жангычылыкъланы, сынамны да терек бахчачылыкъны айнытыуда хайырланадыла. Ол санда жемеш, наныкъ, къоз, айбатландыруу тереклени бла юлкюлени ёсдюрюу бла да юрешедиле. Къонакъларгъа институтну башчысы производство жаны бла орунбасары, тамата агроном Валерий Таов бла селекция бёлюмюно келечиси,

эл мулк илмуланы кандидаты Алим Пшеноков бет жарыкълы тюбегенди. Ызы бла учрежденианы бахчасында дерс бардыргъандыла. Анда уа ишни къыйматлылыгыны, продукцияны сатынуу, алмада ёсдюрююно, аны бутакъларын тийишлисича кесуноу, питомникле кураууноу эмда кёп башха энчиликлени юсюринден айтхандыла. Окъуучулагъа басма материалла да юлешгенди. Хар бирине да экишер терекчи берип, аланы орнатуу эмда алагъа къарар амалланы да анылатхандыла. «Эллини школун» бардырыргъа РФ-ни Эл мулк министрствосу эмда Россельхозбанк себеплик этедила. Аны магъанасы – бу бёлюмде билим берууноу игилендириу, мулк къураууа себеплик этуу.

ОМАРЛАНЫ Мурат.

Билдириу

Губула кенз жайылгъан кезиу

Быйыл къышны хауа болуму бла байламлы губула фёвралыны ортасындан тирилик тебиреген эдиле. Андан бери республикада медицина учреждениаланы аладан ачыгъан 374 адам жокъларгъанды. Аладан 192-си акъылбалыкъ болмагъанандыла. Бытыр сагъынылгъан кезиуде къуртла 469 адамны къапхандыла, ол санда 191 сабийни. Насыкха, биринде да жукъгъан ауруу ачыкъланмагъанды, деп билдиргенди Роспотребнадзорну КъМР-де бёлюмюнден. Эсге сала айтакъ, бизни республика конго-къырым геморагия безгек (КГП) жайылыргъа къоркъууу жерге саналады. Ол саулукъгъа уллу заран салгъан, бирде ёлюмге да келтирген аурууду. Кёбюсюнде губу къапхандан сора жукъгъады, алай аны къол бла эзгенде да хата жетерге болукъду. Андан сора да, аладан боррелиоз, энцефалит дегенча ауруула да жукъгарларына къоркъуу барды. Къуртла кёбюсюнде бийик ёсген ханслада бла юлкюлде

кечинедиле. Аладан жаныуаргъа эм адамгъа ёрлерге да тынч болады. Ала кюн салкъында эм чегет жердеде тириликте ётдило. Аны себепли табийгъатха чыкъланы кезиуде акъылбалды эм узун жемги кийимле киерге юрешедиле. Аланы юсюнде губу иги эсленди. Башыгъызда да берк неда къалпакъ болса да игиди. Бир зат жаймай ханса олтурургъа неда жатаргъа жарамайды. Бир жерге ишекли болсагъыз, акъылбалды быстырны алып, хансны оюна бла ётюрсегииз, олсагъат окъуна губула къонмай къалыкъ туйюлдоло. Заранлы къурт-къумурсхаланы къуругуру ючюн, хар замандача, билим берген учреждениаланы, санаторийлени, стадионланы, парканы, медицина организациаланы тийрелеринде эмда башха жерледе дарман чачдырылады. Бир торлюу сылтау бла губу къапды эсе, эм игиси аны врачла барып чыгъарсады. Кеслери мадар этгенле уа башын анда къыймакъа юреширге керекдиде. Губу жабшып тургъаны

МАГОМЕТЛАНЫ Сулейман.

Эсепле

Ахча жюрютюуде жангы мадарла

Быйылны биринчи төрт айыны ичинде Къабарты-Малкъарда жашагъанла эмда бери бизге ол кезиуде келген къонакълар QR-кодланы хайырлангып, 4,1 миллион кере абериле сатып алгъандыла. Озгъан жылны тийишли кезиууу бла тенгшлениргенде, ол 27 процентге кёп болгъанды. Ахча бла төргенде уа, 31 процент къошул, 4,7 миллиард сомгъа жетгенди, дегенди Россейни Банкныны Къабарты-Малкъарда бёлюмюнде. «Республиканы инсанлары банк карталаны алгъынча тири хайырлангып турадыла. Алай технологияла тюрлене баргъан сагъатда, тёлле амалла да терк тюрлене, айны бардыла. Энди адамла асламысында карточкасыз тёлёнуу сайлайдыла, ол санда ма быллай QR-кодланы, сора биометрияны да хайырлангып. Дагъыда интернет-тюклене айныгъанлары себепли, электрон бохчаланы хайырлангып да ёсгенди. Озгъан жылны биринчи кварталы бла тенгшлениргенде, банк приложениаланы хайырлангып, тёлёу бешден бирине асламыракъ болгъанды», – дегенди бёлюмюно башчысыны орунбасары Балаланы Расул. Карталаны хайырлангында 85 процентин тёлёле аладыла, къалгъаны уа ахчаны тешмуду. Товарланы эмда жумушланы багъаларын къолдан-къолгъа бермей, ма быллай халда тёлёра 11 минг терминал барды, бир жылны ичинде аланы саны 16 процентге кёбейгенди. Быйыл апрель айны аллында шартлагъа кёре, бизни республикада 1,7 миллион тёлёу карта жарашдырылганды, бир жылны ичинде аланы саны 4,1 процент къошханды. Бир адамгъа, орта эсеп бла төргенде, эки карта жетеди.

УЛБАШЛАНЫ Мурат.

Билим

Окъуучуланы усталыкъ сайларгъа кёллендириу

Кёп болмай Грозный шахарда, мектепледе окъуулангъа усталыкъ сайларгъа болушу жаны бла бир амалны хайырлангыуа аталып, Россейни Жарыкъландырыу министрствосуну Шимал-Кавказ федерал округда кенгешти болгъанды. Анга Къабарты-Малкъардан да къауум адам къатышханды. Жыйылыну башлай, Гуманитар проектле бла байламлы фондну келечилери Андрей Ярош бла Ксения Ващенко сюзолген тема бла байламлы билдириуле этгенди. Тюбешиде «Россия – мои горизонты» проектни бардырыуа баш магъана берилгенди. Анга къошакъ халда тамата классланы окъуучулары къатышадыла. Сагъынылгъан кезиуде алагъа 280 дерс бардырылганды, аладан 9-су Уруну эмда социал къоруулау министрствону билеклиги бла толтурулганды. Энци агъач

мулк, педагогика, социал къоруулау эм жон жарашдырған производствоу белгилерге болукъду. Кенгешти кезиунде башха къыйматлы проектле да сюзолгенди. Сёз ючюн, «Классная тема» проектни тири бардырғанлары ючюн Къабарты-Малкъар бла Къарай-Черкес республикаланы атлары махтауу бла айтылгандыла. Саулай алып айтханда, бионлюкде 234 мектепле усталыкъ сайларгъа болушуу бла байламлы проектле бардырыладыла. Алай бла 2025-2026 окъуу жылда «Россия – мои горизонты» проект 45 минг окъуучуну бирикдиргенди. Аны кезиунде жаш адамла бионлюкде уруну рынокда сурам болгъан усталыкъла бла шагъырейленгендила эмда сайлаулары тюз болгъанына тюшонгендила. Эсертюу: РФ-ни Президент

тини буйругъуна кёре, 2030 жылда усталыкъ сайларгъа себеплик этуу бла байламлы иш мектеплени жюз процентинде бардырылгъа керекди. Предпритияла, илму эм медицина организацияла да анга тири къатышыргъа борчлудула. Аны бла байламлы, хар регионда уруну рынокда болум эсге алынып, энци прогаммала къуралыкъдыла. Бытырны юсюнден айтханда, округда усталыкъ сайларгъа болушуу бла байламлы иш иги да тирилгенди. Бир-бир билим беруу учреждениялада ол 49-50 процентге толтурулады. Аны бла байламлы этилген мадарлагъа предпритияны ишлери бла шагъырейлендирген жолочулукъла киредиле. Алагъа 150 минг окъуучу къатышханды. Ол санда 45 минги кеслери бир торлюу усталыкъла да сынап кёргендила.

КУРДЛАЛАНЫ Сулейман.

Черек райондан

Къууанчы чакълар

Черек районну сабийлени эмда жаш тёлёну айнытыну арасында бу кюнде сейирлик иш болгъанды. «Саулукъ сакълау гимнастика» деген экижыллыкъ программа бошальп, анга жюрюген къызчыкълар жашчыкълар саулукъларын кючлендиргенлерине, спортну ол торлюсюне юйренгенлерине шагъатлыкъ этген сертификатла алгъандыла. Сёзюсю, ол кюн сабийлени эмда аланы ата-аналарыны, арагъа келген кёп балаланы эсперинде кёлге дери къаллыкъды. Кеси юйретген жашчыкъларга бла къызчыкъларга, аланы ата-аналарына да бу

байрамны хунерли насыятхаччы Черкесланы Ирина къурагъанды. Хар зат да сабийлеге таплыкълар, эсде къалыра эмигъе жораланып эди. Залгъа келген къонакъларгъа уллу экранда сабийлени гимнастика бла юрешгенлеринде алыннган суратла тюбегенди. Болсада ары келгенлеге баш саугъа уа курсланы бошاپ чыкъланла болгъандыла. Ала байрамларына келгенлеге жарыкъ тюбегенди. Ызы бла уа эки жылны ичинде неге юйренгенлерин кёрюстгенди. Ала тириликлери, спортда жетишимлеге жетерге учунулары бла устаз

ларын, кеслерин да терлетир ючюн къыймагъандыла. Алай къыйналгъанлары эырафына кетмегенди. Ахырында уа сабийле, тышна чыгып, кёлге жулдуз суратлы шарланы жибергенди. Гитче «жулдузчукуланы» жүркенден алгышлай, усталары Ирина Вячеслаовна: «Алган усталыгыгъыз жашаууузда биргеиге болуп, жарагъанлай турлугуна ий-нанабыз. Аны бла да тохтап къалмагъыз, алгъа барыргъа итингенлей туругъуз», – дегенди.

ДАЛХАТЛАНЫ Марзият.

Тапландыруу

Энтта бир жамауат тийре къураллыкълары

Нальчикде эртте эт комбинат болуучу, бионлюкде уа танг кесек жашуу журтну къурулушлары баргъан тийреде жамауат жер къурауагъа деп оную этилгенди. Бу тийре «Жашуу этерге жарауу инфраструктура» миллет проектни «Ырахат шахар болум къурауу» программасына кёре бардырылгъан сайлаулада хорламаса да, магъаналыгъын тас этмегенди. Нек дегенде алайда жамауат жер болмай жарыкъ туюлт эди. Аны себепли шахарны онуючу

лары аны къуралырын тап кёргенди. Бионлюкде ол тийреде тийишли ишлени башларгъа хазырлана турдыла – энци техниканы кючоуу бла сквер болукъу жерни зыбыр къалгъан-къулгъанандан эм башха затладан тазалап юрешедиле. Проектке кёре сквер уллу, гитче да заманларын зауукъу ётюрюрге сыйген жер болукъду: чыракълар чыпынла орнатылыкъдыла, жауу жолчукъла ишленирикдиле, шинтикле, кир-кипчи атрарча

орунла салынырыкъдыла, агъачдан омакъ жаппала, ойнауучу, спорт майдалла жарашдырыллыкълардыла. Тегерек-башны жашиллендириу, айбатландыруу жаны бла да мадарла этиликдиле. Ол санда терекле, юлкюле эм голле да салынырыкъдыла. Жамауат жер, шахарны бетин айбатландыргъандан сора да, жангы микрорайоннга къууат берликди. Ол жамауатны бирикдирген социал магъаналы тийре болукъуна ишеклик жокъду.

Тюрленюуле

Ток ючюн тёлёулену – башха иезе

Келир айны биринчисинде башлай, Къабарты-Малкъарда, сора Къарай-Черкесде, Шимал Осетияда, Дагъыстанда эмда Ингушетияда электрокюч бла жалчытуу жумушун «Ставропольэнергоосбыт» компания тындырып тейририкди. Ары дери уа ол борчну «Россети Шимал Кавказ» толтура эди. Энди ол жалаанда сетълеге кырауырыкъды, жангы хайырлангычуланы алагъа къошуу, бузугъан неда эски болгъан жерлерин жангыртууу бла юреширкиди. Бу оную магъанасын тёлёу низамны кючлендириуде кёрюрге тийишлиди. Нек дегенде сагъынылгъан регионлада ток ючюн уллу борчла жыйылгъандыла. Дагъыда законда айтылгъаннга кёре, энергетика компанияланы ток бла жалчытууу бла юреширге эркиликлери жокъду. «Россети Шимал Кавказы» башчысы Роман Левченко

белгилегенча, ала, эм биринчиден, сетевича компанияладыла, сагъынылгъан борчну башхагъа кёрюргенлеринден сора энци жалаанда кеслерини ишлери бла юреширкиди. «Ставропольэнергоосбыт» компанияда бу оную юсюнден былай дегенди: «Ол эрттеден да этилик иш эди. ЖКХ-да не торлюне болса да, адамла ана бек сагъандыла. Аны ючюн баш борчубуз – бу жангычылыкълар алагъа чыраууу, жемги болуча этергеги. Сагъынылгъан республикада ишибиз хайырлангычулагъа таплыкъларгъа эмда шёндюю амаллагъа таанып бардырыллыкъларды. Аны себепли адамла документлерин жангыдан жарашдырыллыкълар туйюлдоло, тюз биринчи кере тёлёгенди, ала бла келишим этилгенге саналлыкъларды. Предпритиягъа бла организациягъа, сора

бюджет учреждениялагъа уа билдириуле жиберип, хар нени да жик жиги бла анылатырыкъбыз». Ставрополь крайда бу компания жыйырма жылдан артыкъ жетишмил ишлейди. Сынамын къалгъан регионлада да хайырлангычула умтулду. Айтханырына кёре, току эсеплеуде эмда сётланы жарашдырууда шёндюю амалланы синдирирге, тап сервислени хайырлангырга дейдиле. Адамла не ючюн тёлерге керек болгъанларын кеслери кёлери бла кёрселе, электрокюч бла жалчытуучу компаниягъа толуракъ ышандыла. Борчлары болгъанлагъа да «Ставропольэнергоосбыт» онг берликди. Анда быллай хайырлангычулагъа току кесмей, аз-аздан тёлей кетип къутулуурга къоаргъа, башха амалла да табаргъа таукелдиде.

Баш редактор
КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан
РЕДКОЛЕГИЯ:
ТЕКУЛАНЫ Хауа (баш ред. орунбасары),
ЖАНГУРАЛАНЫ Нажабат
(баш ред. орунбасары),
КЕТЕНЧИЛАНЫ Зульфия
(жетуулы секретари),
МУСУКАЛАНЫ Сакинат,
ТИКАЛАНЫ Фатима,
ТРАМЛАНЫ Зухура,
УЛБАШЛАНЫ Мурат.

ТЕЛЕФОНИЛА:
Редакторну приёмнайы – 42-63-01. Баш редакторну орунбасарлары – 42-38-21, 40-04-82, жууаплы секретарь – 40-28-97, секретариат – 40-93-62, корректора, специалисте – 42-63-52.
РЕДАКЦИАНЫ БЕЛОМЛЕРИ:
Политика эм право – 42-24-02, экономика – 42-66-73, культура – 42-66-76, социал ишле – 42-75-82, курортла, туризм эм спорт – 40-39-93, окъуучула бла байламлыкълар жюрютюу эм жазылуу – 42-37-94, сурат алычуу – 40-59-18, энци корреспондент – 42-68-72, операторла – 42-66-85.

Редакция авторла бла къагыт жюрютмейди. Кюл жазмалагъа рецензия этилмейди эм ала артка къайтарылмайдыла. Газетде басмаланган материаллада айтылгъан оюмла редакцияны оюму бла келишимге болукъдула. Алада айтылгъан хар зат ючюн Россей Федерацияны Басманы юсюнден законна тийишликде материалланы авторлары кеслери жууаплыдыла.
Газет Связыны, информация технологияланы эмда асламык коммуникациаланы ишлери жаны бла федерал назор службаны (Роскомнадзор) Къабарты-Малкъарда управленийсында 2016 жылда 19 декабрьда регистраци этилгенди.
Регистраци номер – ПИ № ТУ07-00118. Индекс - П 5893
Газет майыкъгъа юч кере чыгады – геурге, орта, шабат кюнде. Багъасы 13 сомду.

Газетни басмагъа «КъМР-Медиа» ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди.
Газет «Издательство «Южный регион» ООО-ну типографиясында басмаланганды. Ставрополь край, Ессентуки ш., Никольский орам, 5а
Газетлени ислерине тапдыруу ючюн КъМР-ни почта связыны федерал Управленийсы жууаплыды.
Телефон: 76-01-21
Тиражы 1560 экз. Заказ № 1285

Номерге графике кёре 19,00 сагъатда кюл салындады. 20,00 сагъатда кюл салынганды.
ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:
Холаланы Марзият – дежурный редактор; Бийчекчуланы Жаннета (1-чи бет), Балдиланы Феруза (2-чи бет), Гезяланы Валентина (3-чо бет), Ахматланы Люаза (4-чо бет) – корректорла.

РЕДАКЦИАНЫ АДРЕС:
360000, Нальчик шахар,
Ленин атлы проспекте, 5.
Электрон почта: elbor_50@mail.ru